

Мухина Маргарита Михайловна, магістрант, кафедра фінансов, аналізу та страхування, учетно-фінансовий факультет, Харківський державний університет харчання та торгівлі. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-66.

Mukhina Margarita, magistr, Department of Finance, Credit and Insurance, Accounting and Finance Department, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkov, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-66.

УДК 658.155

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

В.В. Настрадін

Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. **В.М. Лачкова**

Охарактеризовано поняття фінансових ресурсів підприємства, їх функції; наведено класифікацію джерел їх формування; визначено внутрішні та зовнішні фактори, що визначають формування та використання фінансових ресурсів підприємства; запропоновано основні напрями ефективного використання фінансових ресурсів як основи фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств.

Ключові слова: фінансові ресурси, функції, капітал підприємства, джерела формування, ефективне використання.

ФОРМИРОВАНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

В.В. Настрадаин

Научный руководитель – канд. экон. наук, доц. **В.Н. Лачкова**

Охарактеризованы понятие финансовых ресурсов предприятия, их функции; приведена классификация источников их формирования; определены внутренние и внешние факторы, определяющие формирование и использование финансовых ресурсов предприятия; предложены основные направления эффективного использования финансовых ресурсов как основы финансового обеспечения хозяйственной деятельности предприятий.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, функции, капитал предприятия, источники формирования, эффективное использование.

FORMATION AND USE OF FINANCIAL RESOURCES OF THE ENTERPRISE

V. Nastradin

Scientific supervisor – PhD in Economics, Associate Professor V. Lachkova

The article deals with the nature of financial resources, their functions, defined internal and external factors that determine the formation and use of financial resources of the enterprise, are classified sources of their formation, the main directions of the effective use of financial resources as the basis for the financial support of economic activity.

Keywords: financial resources, functions, capital of an enterprise, sources of formation, effective use.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних ринкових відносинах визначальною передумовою правильного функціонування підприємств є фінансові ресурси. Суть фінансових ресурсів тісно пов'язана з економічною категорією «фінанси». Незважаючи на тривалу історію існування фінансів як економічної категорії, проблема визначення суті фінансових ресурсів на рівні підприємств в економічній науці все одно залишається дискусійною, бо незалежно від сфери функціонування суб'єкта господарювання його фінансово-господарська діяльність пов'язана з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів. На будь-якому підприємстві можна виділити такі види ресурсів: матеріальні, трудові та фінансові. Тому навіть за наявності потужної матеріальної бази, без висококваліфікованих спеціалістів не можливо досягнути максимум виробничої ефективності. Так само як і за наявності спеціалістів і матеріальних ресурсів, але без належного фінансового забезпечення, неможливо здійснювати ефективне виробництво. Роль та значення фінансових ресурсів у сучасних умовах господарювання важко переоцінити, бо це ресурси, які за короткий проміжок часу можуть змінюватись на будь-які інші, що дозволить без проблем перегрупувати фактори виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання суті фінансових ресурсів підприємств, проблеми їх ефективного формування та раціонального використання досліджували такі вчені, як В.Л. Андрущенко, О.Д. Василик, С.А. Буковинський, Н.Т. Гуляева, А.І. Даниленко, І.В. Зятковський, Г.Г. Кірейцев, М.Я. Коробов, В.І. Кравченко, А.М. Мороз, В.М. Опарін, А.М., В.М. Федосов, Г.О. П'ятаченко, М.І. Савлук, С.В. Хачатурян та ін. Серед зарубіжних науковців слід виділити Ю.Д. Батрина, В.М. Радіонову, Є.О. Вознесенського, Л.О. Дробозіну, І.М. Карасьова, В.В. Ковальова, В.Г. Белоліпецького, Е.С. Стоянова, М.І. Ткачук та ін.

Праці вітчизняних і зарубіжних вчених містять усебічний аналіз питань поняття фінансових ресурсів як економічної категорії, проблем їх організації, класифікаційних видів і джерел формування. Водночас, основні принципи організації фінансових ресурсів на рівні підприємства, проблеми вдосконалення їх формування та використання все ще залишаються актуальними і вимагають подальшого теоретичного та практичного обґрунтування.

Метою статті є дослідження теорії формування та розроблення напрямів ефективного використання фінансових ресурсів підприємств, спрямованих на підвищення їх конкурентоспроможності та фінансової стійкості в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовими ресурсами підприємства називають грошові кошти, що перебувають у розпорядженні підприємства на постійній або тимчасовій основі.

Ресурси, залучені на постійній основі, називають власними фінансовими ресурсами (власним капіталом). Ними розпоряджається підприємство протягом усього періоду функціонування. Їх призначення – це забезпечення зростання підприємства, збереження його економічної стабільності, а також поглинання можливих збитків у результаті підприємницьких ризиків.

Власні фінансові ресурси спочатку формуються під час створення підприємства його засновниками, а потім збільшуються чи зменшуються в процесі здійснення підприємством фінансово-господарської діяльності. Унесені засновниками кошти підприємство інвестує в придбання основних засобів та оборотних активів, здійснює фінансово-господарську діяльність і отримує прибуток. Залежно від характеру дивідендної та інвестиційної політики прибуток капіталізується, спрямовується на збільшення власних фінансових ресурсів підприємства і використовується для розширення його фінансово-господарської діяльності. Якщо підприємство успішно функціонує, то початково сформовані власні ресурси постійно зростають, що забезпечує зростання активів підприємства, збільшення обсягів його діяльності, а отже, й економічне зростання господарюючого суб'єкта. Результатом незадовільної діяльності підприємства можуть бути збитки, неможливість розраховатися з кредиторами за рахунок отриманого в результаті господарської діяльності грошового потоку та прибутку. Власний капітал у цьому разі може бути частково використаний для виконання зобов'язань перед кредиторами, а також для збереження фінансової стійкості та кредитоспроможності підприємства.

Основними функціями власного капіталу є операційна та захисна. Операційна функція власного капіталу забезпечує стабільне

функціонування підприємства. Придбання оборотних і необоротних активів здійснюється підприємством насамперед за рахунок власних коштів, вони стають фінансовою основою для здійснення підприємством фінансово-господарської діяльності.

Захисна функція власного капіталу передбачає забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства в умовах підприємницьких ризиків, коли частину його використовують для поглинання збитків, а інша частина залишається достатньою для забезпечення життєдіяльності підприємства.

Оскільки підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями власними коштами, розмір власного капіталу визначає можливість підприємства щодо розмірів залучення коштів на визначений строк за певну плату, тобто впливає на можливість забезпечити зростання підприємства за рахунок залучених коштів.

Залучені кошти, або зобов'язання, – це кошти, залучені підприємством на визначений строк за визначену плату, наприклад банківські кредити, емітовані підприємством облігації, інші позики тощо. Платою за користування такими коштами є процент.

Деяка частина зобов'язань підприємства є коштами, які протягом певного строку перебувають у розпорядженні підприємства з різних причин і за них не сплачується процент. Прикладами таких зобов'язань можуть бути кредиторська заборгованість за заробітною платою, перед бюджетом, іншими господарюючими суб'єктами. У багатьох випадках наявність значного обсягу таких коштів упродовж тривалого періоду свідчить про неплатоспроможність підприємства та проблеми в управлінні грошовими коштами.

Поняття боргового капіталу, як правило, ототожнюють з частиною фінансових ресурсів, залучених на деякий період за певну плату з метою використання у фінансово-господарській діяльності для отримання прибутку. Як правило, до складу боргового капіталу не включаються поточні (до одного року) зобов'язання підприємства, що виникають у процесі його функціонування і не потребують сплати процентів.

Весь капітал підприємства є сумою власного та боргового капіталів і визначається тією частиною фінансових ресурсів, яка спеціально сформована й призначена для використання у фінансово-господарській діяльності з метою отримання прибутку. Фінансові ресурси є капіталом у грошовій формі, а активи відображують капітал у його речовій (матеріальній або нематеріальній) формі.

Структуру ресурсів підприємства визначають співвідношення між власними та залученими коштами, а також між коротко- та довгостроковими зобов'язаннями. Одним із найважливіших

показників структури капіталу є коефіцієнт фінансового левєриджу, що визначається співвідношенням боргового та власного капіталу:

$$K_{\text{фл}} = \frac{BK}{BK},$$

де BK – борговий капітал;

BK – власний капітал.

Цей коефіцієнт відображає ризик структури капіталу, який зростає зі збільшенням частки боргового капіталу в загальному обсязі фінансових ресурсів. Ризик структури капіталу називають фінансовим ризиком у вузькому розумінні.

Структура фінансових ресурсів підприємства суттєво залежить від його галузевої належності, стану фінансового ринку тощо. Тоді як значення коефіцієнта фінансового левєриджу до 2 і більше є допустимим для корпорацій в умовах розвиненої ринкової економіки (залежно від галузі), в умовах перехідної економіки та низької платоспроможності підприємств критичним є значення цього коефіцієнта, що дорівнює 1.

Структура капіталу також суттєво залежить від стану фінансового ринку. Якщо на розвинених фінансових ринках доступ підприємства до ринку позикового капіталу практично необмежений, у країнах із перехідною економікою важко забезпечити достатній рівень фінансування за рахунок позик.

Формування фінансових ресурсів підприємства – це складний динамічний процес, орієнтований на максимальну взаємодію із зовнішнім середовищем і забезпеченням високоякісного використання. Тому важливо знати, які саме фактори обумовлюють формування складових фінансових ресурсів і впливають на їх збалансованість та ефективність використання.

В основу побудови певної системи цих факторів покладено принцип сфери впливу на склад фінансових ресурсів підприємства, відповідно до якого всі фактори поділяють на внутрішні та зовнішні відносно до формування та використання фінансових ресурсів [3].

Внутрішні фактори, що впливають на обсяги формування фінансових ресурсів, включають:

- стратегію підприємства, для реалізації якої формуються фінансові ресурси;
- фінансовий менеджмент, котрий є механізмом управління рухом фінансових ресурсів підприємства;
- якість організації управління фінансовими ресурсами;

– принципи організації та ведення бізнесу, якими керуються на підприємстві;

– рівень досконалості фінансової структури підприємства;

– загальну оцінку ефективності виробництва й узгодження його з фінансовим планом підприємства тощо.

До зовнішніх факторів, що визначають формування та використання фінансових ресурсів підприємства, належать:

– рівень конкуренції на ринках ресурсів;

– зміна політичного курсу влади та правового поля;

– ступінь розвитку фінансового ринку;

– стан економіки в цілому;

– рівень інфляції тощо.

Першочерговою сферою формування фінансових ресурсів є процеси первинного розподілу ВВП, коли вартість поділяється на складові елементи, і утворюються різні форми доходу в підприємства, а також в інших господарюючих суб'єктів та держави. Після реалізації продукції та утворення виручки формуються амортизаційні відрахування, прибуток підприємства, відрахування на заробітну плату працівників, здійснюються страхові платежі тощо.

Залежно від джерел формування фінансові ресурси поділяються на три групи (рис. 1):

1) фінансові ресурси, сформовані за рахунок власних і прирівняних до них засобів (прибуток від основної діяльності, прибуток від реалізації вибулого майна, прибуток від позареалізаційних операцій, амортизаційні відрахування, надходження від засновників під час формування статутного капіталу, додаткові пайові та інші внески, стійкі пасиви та ін.);

2) фінансові ресурси, сформовані за рахунок мобілізації ресурсів на фінансовому ринку (кошти від емісії та продажу акцій, облігацій та інших видів цінних паперів; кредити банків і позики юридичних і фізичних осіб, факторинг, фінансовий лізинг тощо);

3) фінансові ресурси, що надходять у порядку перерозподілу (страхові відшкодування, ресурси, отримані від концернів, асоціацій, головних компаній, дивіденди та відсотки за цінними паперами інших емітентів, бюджетні асигнування).

1. Власні та прирівняні до них кошти.

Первинне формування фінансових ресурсів відбувається в процесі заснування підприємства, у момент утворення його статутного капіталу. Статутний фонд (капітал) характеризує початкову суму власного капіталу підприємства, яку інвестують для формування його активів і початку здійснення господарської діяльності. Величина статутного фонду показує розмір тих грошових коштів – основних і оборотних, – які інвестовані в процес виробництва.

Рис. 1. Джерела формування фінансових ресурсів підприємства

До складу власних фінансових ресурсів уключають додатковий капітал, який створюється за рахунок приросту вартості майна в результаті переоцінки основних засобів, емісійного доходу (за рахунок перевищення реалізаційної ціни акції над номінальною), безоплатно отриманих цінностей на виробничі цілі.

Резервний капітал формується на підприємствах за рахунок нерозподіленого прибутку на умовах, визначених установчими документами. Кошти резервного капіталу використовують для покриття збитків від господарської діяльності, а також для збільшення статутного капіталу.

Нерозподілений прибуток – це залишок одержаного підприємством прибутку, не витраченого за відповідними напрямками на дату складання звіту.

Нормою для успішної, рентабельної роботи підприємства, його високої конкурентоспроможності на ринку є ситуація, за якої власний капітал становить більшу частину його фінансових ресурсів. Власні фінансові ресурси, у свою чергу, формуються за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел.

Серед внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів визначальне місце посідає прибуток, що залишається в

розпорядженні підприємства. Він формує переважну частину його фінансових ресурсів та забезпечує приріст власного капіталу й ринкової вартості підприємства. Залежно від фінансової політики підприємства прибуток може бути спрямований на споживання в повному обсязі, реінвестований в розвиток підприємства, інвестований в інші проекти, не пов'язані з діяльністю підприємства.

Важливу роль у складі власних внутрішніх джерел відіграють амортизаційні відрахування від використання основних засобів і нематеріальних активів [4]. Хоча вони не забезпечують зростання суми власного капіталу підприємства, але є засобом для його реінвестування.

Власні джерела формування фінансових ресурсів мають такі характерні ознаки: постійний (перманентний) характер їх використання, відсутність фіксованої плати за користування ними, порядок їх використання визначається нормативно-законодавчими актами, установчими документами та внутрішніми положеннями.

Наявність достатніх власних фінансових ресурсів – необхідна умова успішного функціонування та розвитку будь-якої підприємницької структури незалежно від сфери діяльності, галузевого спрямування й організаційно-правового статусу. Високий рівень внутрішнього фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів позитивно впливає на стан взаємовідносин між різними суб'єктами господарювання.

Обсяг формування власних фінансових ресурсів визначається рівнем прибутковості операційної діяльності підприємства, розміром використовуваних ним основних фондів і нематеріальних активів; характером амортизаційної політики; приростом обсягів господарської діяльності в майбутньому періоді й іншими чинниками.

Наявність та умови використання зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів регламентуються в кожному випадку окремо і залежать від конкретних обставин. До них відносять:

- залучення додаткового пайового або акціонерного капіталу (здійснюється шляхом додаткових внесків коштів у статутний капітал або шляхом додаткової емісії та реалізації акцій);

- одержання підприємством безповоротної фінансової допомоги (як правило, надається лише окремим державним підприємствам різного рівня);

- інші зовнішні джерела формування власних фінансових ресурсів (безоплатно передані підприємству матеріальні та нематеріальні активи, включені до складу його балансу).

2. Ресурси, мобілізовані на фінансовому ринку.

Залучення коштів, що мобілізуються на фінансовому ринку, в оборот підприємства за умови їх ефективного використання дозволяє

нарощувати обсяги господарських операцій, збільшувати доходи, підвищувати рентабельність власного капіталу, оскільки в нормальних умовах такі ресурси – більш дешеве джерело порівняно з власними коштами. Їх залучення дозволяє власникам та фінансовим менеджерам значно збільшити обсяг контрольованих фінансових ресурсів, тобто розширити інвестиційні можливості підприємства. Водночас, ситуація, коли розмір витрат на обслуговування боргу перевищує розмір додаткових доходів від використання коштів, мобілізованих на фінансовому ринку, може призвести до погіршення фінансового стану на підприємстві.

3. Ресурси, отримані в порядку перерозподілу.

До коштів, які надходять у порядку перерозподілу, належать такі: страхові відшкодування за ризиками, які наступили; кошти, що надходять від концернів, асоціацій, головних компаній; дивіденди та відсотки за цінними паперами інших емітентів; надходження з бюджетів різних рівнів. Бюджетні кошти можуть використовуватися як на поворотній, так і безповоротній основі. Як правило, вони виділяються на фінансування державних замовлень, окремих інвестиційних програм чи як короткострокова фінансова державна підтримка тих підприємств, продукція яких має народногосподарське значення.

Формування фінансових ресурсів за рахунок різних джерел дає можливість підприємству адекватно реагувати на зміну потреб ринку, розширювати асортимент продукції, нарощувати масштаби виробництва. Однак у процесі формування фінансових ресурсів важливо дотримуватися оптимального співвідношення між джерелами їх формування з метою забезпечення нормальної фінансової стійкості підприємства [5; 6].

Використання фінансових ресурсів може здійснюватися підприємством за такими напрямками:

- платежі організаціям фінансово-банківської системи, обумовлені виконанням фінансових зобов'язань (податкові платежі до бюджету, страхові платежі, виплата відсотків за користування банківськими кредитами, погашення раніше отриманих позик тощо);

- інвестування власних коштів у капітальні затрати (реінвестування), пов'язане з розширенням і технічним оновленням виробництва, переходом на нові прогресивні технології, використання «ноу-хау» тощо);

- інвестування фінансових ресурсів у цінні папери інших суб'єктів господарювання: акції, облігації, які є об'єктом купівлі-продажу на ринку;

- використання фінансових ресурсів на забезпечення потреб соціального характеру, на благодійні цілі, спонсорство тощо.

Ефективність виробничо-господарської діяльності визначається низкою аналітичних показників. Фінансові ресурси, опосередковуючи виробничу діяльність господарюючого суб'єкта, забезпечують її безперебійність, що значною мірою досягається за рахунок синхронізації їх надходження і витрачання. В іншому випадку дисбаланс використання фінансових ресурсів загрожує зниженням ефективності (порушенням ритмічності виробництва) або банкрутством. Кошти, отримані від реалізації продукції, уможливають відновлення процесу виробництва, але при цьому частина доходу може спрямовуватися на відтворення фінансових ресурсів.

Ресурси, що не беруть участі в процесі, можуть бути використані для відтворення у формі коротко- і довгострокових фінансових вкладень (наприклад, у вигляді кредитних ресурсів іншим господарюючим суб'єктам, цінних паперів тощо) [8]. Таке використання фінансових ресурсів із метою отримання доходу, уже є їх розширеним відтворенням, що підвищує ефективність усього відтворювального процесу на підприємстві.

Висновки. Узагальнюючи дослідження науковців щодо сутності фінансових ресурсів підприємств, слід зазначити, що більшість погоджується з думкою, що фінансові ресурси на рівні суб'єктів господарювання матеріальне втілення фінансових відносин. Можна стверджувати, що фінанси як сукупність економічних відносин відображаються у фінансових ресурсах. Важливим аспектом фінансової діяльності підприємств є формування та використання різних грошових фондів, за допомогою яких здійснюється процес розширеного відтворення, фінансування науково-технічних розробок, освоєння та впровадження нових техніки й технологій, економічне стимулювання тощо. До грошових фондів належать статутний капітал (фонд), резервний фонд, фонд розвитку виробництва, фонд оплати праці, амортизаційний фонд, фонд для виплати дивідендів, валютний фонд та інші фонди, передбачені статутом підприємства.

Список джерел інформації

1. Балабанов А. И. Финансы / А. И. Балабанов, И. Т. Балабанов. – СПб. : Питер, 2000. – 192 с.
2. Белоліпецький В. Г. Финансы фирмы : курс лекцій / В. Г. Белоліпецький. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 298 с.
3. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : Вид-во НІОС, 2000. – 416 с.
4. Вознесенский Е. О. Методологические аспекты анализа сущности финансов / Е. О. Вознесенский. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 325 с.
5. Опарін В. М. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення / В. М. Опарін // Вісник НБУ. – 2000. – № 5. – С. 11.

6. Мельник О. М. Економічний зміст фінансових ресурсів підприємства / О.М. Мельник // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 2 (52). – С. 350–354.

7. Стыров М. М. Финансовые ресурсы промышленных предприятий: теория, анализ, управление / М. М. Стыров. – Сыктывкар, 2012. – 1654 с.

8. Кошкарбаев К. У. Финансовые ресурсы корпорации: теория, практика и менеджмент / К. У. Кошкарбаев. – Алматы : LEM, 2004. – 182 с.

Настрадин Влада Вікторівна, магістрант, кафедра фінансів, аналізу та страхування, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-66, e-mail: nastradinvlada@gmail.com.

Настрада Влада Викторовна, магістрант, кафедра фінансов, анализа и страхования, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-66, e-mail: nastradinvlada@gmail.com.

Nastradin Vlada, magistr, Department of Finance, Credit and Insurance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-66; e-mail: nastradinvlada@gmail.com.

УДК 658.152

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ В ПІДВИЩЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Н.С. Марченко, Ю.В. Коляда

Науковий керівник – канд. екон. наук, проф. **О.П. Близнюк**

Досліджено теоретичні та методичні аспекти управління структурою капіталу, що дозволяють максимізувати фінансову рентабельність і ринкову вартість підприємства. Розглянуто та систематизовано наукові підходи до формування оптимальної структури капіталу з метою підвищення фінансової стійкості та інвестиційної привабливості підприємства, мінімізації фінансового ризику та середньозваженої вартості вкладених у бізнес фінансових ресурсів. Обґрунтовано вплив частки власних і позикових коштів у структурі капіталу на коефіцієнт та ефект фінансового левериджу і рівень фінансової незалежності підприємства.

Ключові слова: структура капіталу, оптимізація, фінансова стійкість, інвестиційна привабливість.

© Марченко Н.С., Коляда Ю.В., 2017